

POSLEDNÝ JEDNOROŽEC

PETER S. BEAGLE

POSLEDNÝ
JEDNOROŽEC

POSLEDNÝ JEDNOROŽEC

PETER S. BEAGLE

slovar

Rukopis tohto diela vznikol s finančnou podporou Literárneho fondu.

Copyright © 1968 by Peter S. Beagle

Introduction copyright © 2022 by Patrick Rothfuss

All rights reserved

Translation © Lucia Nižníková Kollárová 2023

Illustration © Kaja Barylka 2023

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2023

ISBN 978-80-556-6092-9

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami, či už elektronickými, alebo mechanickými, vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom súčasného alebo budúceho informačného systému a podobne bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Z anglického originálu *Peter S. Beagle – The Last Unicorn*, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Berkley, an imprint of Penguin Random House LLC, New York 2022, preložila Lucia Nižníková Kollárová.

Básne a piesne preložila z angličtiny Jana Kantorová-Báliková

Návrh obálky a ilustrácie Kaja Barylka

Zodpovedná redaktorka Eva Piarová

Editorka Dana Brezňanová

Vydalo Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava v roku 2023.

Sadzba Alias Press, s. r. o., Bratislava

TBB, a.s., Banská Bystrica

10 9 8 7 6 5 4 3 2 1

www.slovar.sk

*Venované pamiatke doktora Olferta Dappera,
ktorý v roku 1673 videl v mainských lesoch
divokého jednorozca, a Roberta Nathana,
ktorý jedného či dvoch zazrel v Los Angeles.*

ÚVOD

ZBOŽŇUJEM TÚTO KNIHU.

To je jediná naozaj dôležitá vec, ktorú chcem na tomto mieste povedať. Všetko ostatné, čo napíšem, bude druhoradá. Okrasy. Ozdoby. Variácie na toto vyhlásenie.

Takže – ak sa práve nachádzate v kníhkupectve, čítate toto úvodné slovo a premýšľate, či si túto knihu máte kúpiť a dať jej šancu... odpoveď znie áno.

Ak vám knihu niekto daroval a vy sa síce tešíte na nové čítanie, no v duchu sa pýtate, či bude stáť za váš čas, odpoveď je opäť áno.

Možno ste knihu čítali ako dieťa a páčila sa vám, ale teraz máte strach, že nebude taká dobrá, ako si ju pamätáte, že jej čaro vyprchalo. Nebojte sa, nevyprchalo.

A možno sa obávate, že to vy ste sa priveľmi zmenili, unavili, svet vám zatvrdil srdce, vaše chuťové poháriky zdrsnili menej jemné príbehy. Dovoľte mi, aby som vás upo-

kojil. Tento príbeh je dokonalý ako perla. Je sladký ako bozk, na ktorý si v hĺbke srdca spomínate najradšej.

Daroval som túto knihu ľuďom, ktorých mám rád, podstrčil som ju cudzím ľuďom v kníhkupectvách, nahlas som ju čítal svojim deťom. Stále nosím poruke niekoľko výtlačkov, takže mám vždy jeden na darovanie. Je to kniha, ktorú odporúčam každému a všetkým, bez ohľadu na to, kto sú a koľko majú rokov, aké sú ich žánrové preferencie alebo či sa zaujímajú o jednorožce.

Teraz ju odporúčam vám. Urobte si láskavosť. Prečítajte si ju. Prosím.

TOTO NIE JE LEN KNIHA, KTORÚ MÁM RÁD. JE TO moja najobľúbenejšia kniha a trvá to už tridsať rokov. Kniha, ktorú zbožňujem najviac.

Tým, ktorí ju ešte nečítali, odkazujem: Nebojte sa. Nedopustím sa najväčšieho hriechu podobných úvodov a nebudem hovoriť o svojich obľúbených pasážach, neprivlastním si všetky dobré vtipy, aby som vyzeral múdro, neprezradím dejové zápletky ani nebudem odkazovať na myšlienky, ktorým by ste aj tak nerozumeli, pretože ste knihu ešte nečítali.

Ale o dva odseky ďalej pre tých, ktorí ju čítali, spomeniem niekoľko postáv. Ak sa teda chcete vyhnúť aj tomu, preskočte na ďalšiu stranu.

Keď som bol malý, čítal som knihu *Lev, šatník a čarodejníca*. Detstvo som prežil s jedinou túžbou: dostať sa do Narnie. Bol som dosť starý na to, aby som vedel, že nie je sku-

ÚVOD

točná, no stále dosť mladý, aby som nestratil nádej. A tak som ustavične hľadal skryté dvere a tajné cesty. Celé roky.

Dnes sa pozerám päťdesiatke do tváre. Niektorí ľudia vravia, že nie som starý, ale ja som. Prinajmenšom najstarší, aký som kedy bol. Už potrebujem okuliare. Nesmejem sa tak často ako kedysi. Každým dňom mám pocit, že sa stávam menej Šmendrikom a viac Hagardom. Mám dosť rokov, aby som chápal, že jednorožce nie sú skutočné, no stále málo na to, aby som nemohol dúfať, že nejakého stretnem. A keď sa tak stane, nádejam sa, že sa dobre zhostím svojej úlohy a budem lepší, ako som, čo znamená menej kráľ Hagard a viac Drsná Molly.

NEMÁM RÁD ÚVODY.

Iste, uvedomujem si, že na tomto mieste znie takéto vyjadrenie prinajmenšom zvláštne. Aby dávalo zmysel, uvediem vás trochu do kontextu.

Detstvo som prežil na vidieku. Nebolo to prosté prostredie a vôbec nechcem naznačiť, že by som tým trpel. Skrátka som len nevyrastal na predmestí obklopený množstvom iných detí, s ktorými by som sa mohol hrať, alebo miest, kam by som mohol chodiť. Namiesto toho som vyrastal s knihami.

Je ťažké obzrieť sa do minulosti a spočítať, koľko som ich prečítal. Bolo ich veľa. Spomínam si, ako som každé leto, zas a znova, na posteli vo svojej izbe čítal maminho *Pána prsteňov* v červenej tvrdej väzbe.

Pamätám sa, ako som si v piatej triede, pred dlhou cestou školským autobusom, balil veci do školy. V mojej školskej

taške nesmeli chýbať aspoň dve knihy. Tie som nečítal. Tú, ktorú som mal rozčítanú, som si niesol v ruke alebo vo vrecku kabáta. Mal som teda zálohu a zálohu zálohy. Občas som si zabudol vziať obed, ale knihy nikdy.

Zaujímavé je, že *Posledného jednorožca* som vtedy neprečítal. Viem to, lebo keď som potom s mamou a so starou mamou pozeral animovaný film, bol pre mňa nový.

Tento trend pokračoval aj na strednej škole. Čítal som cez obedné prestávky. Aj vtedy, keď nás mama zobrala na pláž. Vedeli ste, že počet kníh, ktoré si naraz môžete vypožičať z knižnice, je obmedzený? Veru tak. Vreckové som zväčša minul na knihy a na rodinnú dovolenku som si zbalil plnú tašku kníh v mäkkej väzbe.

Väčšina z nich patrila do žánru fantasy a mama ich volala „pukancové knihy“. Znamenalo to, že boli síce zábavné, ale nie príliš významné. Príjemné, lahodné, druhotriedne knižky plné elfov a čarovných mečov. Kým som nastúpil na vysokú školu, podľa hrubého odhadu som prečítal približne tritisíc románov.

(Na tomto mieste, aby ste chápali, kam tým mierim, by som rád spomenul, že ak si dobre pamätám, ani jeden z nich nemal úvod.)

Na vysokej škole som objavil čaro bozkávania a humanitné vedy. Dôsledkom toho bolo, že na konci prvého ročníka som sa vzdal plánu získať titul z chemického inžinierstva a návyku prečítať každý deň jednu alebo dve knihy. Presne v tom čase som narazil na výtlačok *Pána prsteňov* s úvodom, ktorý napísal akýsi Peter S. Beagle. Je to prvý úvod, s ktorým som sa kedy stretol, nieto ho ešte čítal.

Naplnilo ma zvláštne rozhorčenie: „Čo, dopekla, si ten chlap o sebe myslí?“ uvažoval som s aroganciou dvadsaťročného výrastka. „Prečo má niekto potrebu napísať úvod k najlepšej fantasy všetkých čias?“

Napriek týmto úvahám som si ho prečítal a bol zvláštne upokojujúci. Učili ma, že fantasy je podradná literatúra, strata času. Ibaže Peter nadšene a so zápalom hovoril o Tolkienovi a Stredozemi tvrdiac: „Vychovávajú nás, aby sme si ctili nesprávnych bádateľov a objaviteľov – zlodejov, ktorí vyvesujú vlajky, vrahov, ktorí nosia kríže. Dovoľte nám konečne vyjadriť uznanie kolonizátorom snov.“

(Odpusťte mi, že s ľahkosťou obídem výraz „kolonizátori“, ktorý vtedy nemal také negatívne konotácie ako dnes.) Dôvod, prečo si tento citát tak presne pamätám, je, že to bol jeden z prvých výrokov, ktoré obhajovali fantasy ako niečo krásne a hodnotné. Vtedy som si začal uvedomovať, že sa možno nemusím hanbiť za to, že mám fantasy rád. Že to vôbec nemusí byť previnilé potešenie, ktoré treba skrývať.

Požičal som si knihu toho Beagla o jednorožcoch. Ohromil ma jej jazyk a to, ako veľmi sa odlišovala od mnohých iných, ktoré som čítal. Nebola o bojujúcich armádach, čarovných mečoch a výpravách. Aké zvláštne. Aké podivuhodne zvláštne.

Aj keď som už nečítal knihu denne, čítal som stále. Bol to výnimočný semester, nemal som ani jeden predmet, ktorý by nebol zameraný na čítanie niečoho. (Románov. Divadelných hier. Poézie. Filozofických a náboženských textov.) O všetkom, čo som prečítal, som potom diskutoval s profesormi, so spolužiakmi a s priateľmi. Trvalo to asi desať

rokov. Bola to úžasná vzdelávacia skúsenosť a jedno z najšťastnejších období môjho života.

Potom som urobil strašnú chybu: spromoval som a prihlásil som sa na doktorandské štúdium v odbore anglická literatúra. Podstata sa zmenila: diskutovali sme o knihách, skôr než sme ich prečítali. Alebo namiesto toho, aby sme ich čítali.

Až znepokojivo dlho mi trvalo, kým som si uvedomil, prečo sa trápim, som nešťastný a nespokojný. Nakoniec mi to došlo. Štruktúra predmetov, povaha esejí a úvodov, ktoré som nedobrovoľne musel čítať, priniesli jasné poznanie: To, čo si o knihe myslia a cítia iní ľudia, je dôležitejšie ako to, čo si myslíte a cítite vy.

Ja si myslím, že to nie je pravda.

Šťasti to asi bude tým, že som tvrdohlavý a zaťatý. Najradšej máme to, čo si zamilujeme ako prvé, a ja som vyrastal tak, že som čítal knihy podľa vlastného výberu a vytváral si vlastné názory. Neskôr na vysokej škole som spoznal radosť z čítania a premýšľania a potom som sa o tieto myšlienky delil a diskutoval o nich. Všimnite si to poradie: čítate a najprv si tvoríte vlastné myšlienky...

Čítal som príliš veľa úvodov, ktoré zabudli, že sú tu len preto, aby knihu predstavili. Chcem, aby ste si prečítali knihu, ktorú držíte v rukách? Samozrejme. Je to rovnaké, ako keby som chcel, aby ste sa zoznámili s niekým, kto mi je drahý. S niekým zaujímavým a zábavným. S niekým, o kom si myslím, že by vám mohol byť skvelým priateľom. Preto tento úvod. Čitateľ? Zoznámte sa, toto je kniha. Kniha? Toto je čitateľ.

ÚVOD

Podľa mojich skúseností sa však úvod málokedy zastaví v tomto bode. Častejšie sa stáva, že sa vás niekto zúfalo snaží presvedčiť, aby ste knihu prečítali správnym spôsobom. Teda tak, ako ju čítal on. A skôr než sa nazdáte, ponoríte sa do rozohneného príspevku o tom, že kniha je očividným pokusom o rekontextualizáciu Heideggerovej fenomenológie cez marxistickú optiku alebo niečo podobné.

Pre mňa je to rovnako lákavé ako predstava, že niekto predžuje môj obed, skôr ako sa doň pustím.

A nielen to. Je to oveľa horšie.

Knihá sama osebe nie je nič. Hlina bez života. Raz som počul, ako niekto povedal, že kniha je ako blesk vo fľaši, čo potrebuje čitateľa, aby uvoľnil zátku. Hoci je to sugestívna predstava, je úplne nesprávna. Naznačuje totiž, že kúzlo príbehov žije výlučne v nej. Ale nie je to tak.

Viete, kniha nie je ako instantné rezance.

Bože, dúfam, že to nedajú na obálku. Viem, znie to bláznilo, ale skúste ma ešte chvíľu počúvať. Snažím sa vyjadriť niečo, čo som doteraz nikdy nesformuloval.

Knihá nie je balíček rezancov. Ani horúca čokoláda v prášku. Síce na seba vzájomne pôsobíte, no stále sú od vás oddelené. Nezávislé. Mimo vás. Ktokoľvek ich zaleje vodou, dostane to isté.

Knihá je iná. Je to bozk. Tanec.

Príbeh môže pochádzať z knihy, ale nežije v nej. Žije vo vás. A táto verzia príbehu je iná ako všetky ostatné verzie na svete, pretože do nej vnášate seba. To, čo si myslíte a čo cítite. To je jedinečné. Vzácné a úžasné.

Preto knihy nie sú instantné rezance. Sú to tance. Či lepšie povedané, vy tancujete s knihou. Spoločne vytvárate koncert a príbeh je tancom. Je jedinečný, pretože nepridávate len vodu, pridávate aj seba.

Zrejme to platí pre všetky druhy umenia, ale predovšetkým pre knihy. Navyše, knihy sa líšia podľa toho, aký vášnivý je spoločný zážitok. Niektoré vás neustále prekvapujú novými krokmi, ktoré vám predvedú, keď sa vrátite k tancu. Iné vám pomáhajú prekvapiť samých seba.

Takže – čitateľ? Zoznámte sa, toto je kniha. Kniha? Toto je čitateľ.

Hoci by som chcel zostať a uistiť sa, že vy dvaja si padnete do oka, musím ísť. Iste, mám veľa myšlienok a pocitov o príbehu, ktorý držíte v rukách. Celý deň by som vedel rozprávať o tom, ako veľmi sa mi páči jeho jazyk. Dejová linka. Kúzelník Šmendrik. Drsná Molly...

Ak chcete vedieť, čo si myslím o kráľovi Hagarovi a Ohnivom býkovi, prečítajte si môj blog. Sem to nepatrí. Lebo vy idete tancovať.

Patrick Rothfuss
február 2022

I

JEDNOROŽKA ŽILA V LILAVOM LESE A ŽILA TAM celkom sama. Bola veľmi stará, hoci o tom nemala ani potuchy, a jej bezstarostná bieloba morskej peny už pripomínala skôr farbu padajúceho snehu za mesačnej noci. Oči však mala jasné a živé a dokázala behať rýchlo ako tieň na mori.

Ani trochu nevyzerala ako rohatý kôň, hoci jednorožce sa tak často zobrazujú – bola menšia, každé kopyto rozdelené vo dvoje, pýšila sa najstarším a najdivokejším pôvabom, ktorý kone nikdy nemali, jelene majú len v plachom, skrytom náznaku a kozy v divokom jašení. Na dlhom štíhlom krku sa jej hlava zdala menšia a hriva, ktorá jej siahala až do stredu chrbta, bola mäkká ako púpavové páperie a jemná ako obláčik. Mala špicaté uši, štíhle nohy s chumáčikmi bielej srsti na členkoch a dlhý roh na čele jej žiaril a mihotal sa vlastným perleťovým svetlom aj v najtemnejšej noci.

Zabíjala ním draky, vyliečila kráľa, ktorého otrávená rana sa nechcela zaceliť, zrážala zrelé gaštany pre medvedie mláďatá.

Jednorožce sú nesmrteľné. Je pre ne prirodzené žiť osamote na jednom mieste: zvyčajne v lese s jazierkom, ktoré je dostatočne čisté, aby sa v ňom videli – sú totiž trochu márnivé, pretože vedľa, že sú najkrajšími stvoreniami na svete, a navyše majú zázračnú moc. Pária sa len zriedka a niet čarovnejšieho miesta ako to, kde sa narodil jednorožec. Keď naposledy videla iného jednorožca, mladé panny, ktoré ju ešte z času na čas chodili hľadať, už na ňu volali iným jazykom. Ona si však neuvedomovala, ako plynú mesiace, roky a storočia, nevnímala striedanie ročných období. V jej lese bola stále jar, pretože v ňom žila ona. Celé dni sa túla medzi veľkými bukmi a dávala pozor na zvieratá, ktoré žili v zemi a pod kríkmi, v hniezdach a jaskyniach, na zemi a v korunách stromov. Generácia za generáciou, vlky a králiky lovili, množili sa, vychovávali mladé a umierali, a keďže jednorožce nič z toho nerobili, nikdy ju neunavilo pozorovať ich.

Jedného dňa cez les prechádzali dvaja muži s dlhými lukmi a lovili jelene. Jednorožka ich sledovala, pohybovala sa tak opatrne, že ani kone nezacítli, že je nablízku. Pohľad na mužov ju naplnil starou, pomalou, zvláštnou zmesou nehy a hrôzy. Nikdy nedopustila, aby ju niekto videl, ak tomu mohla zabrániť, ale rada sa dívala, ako prechádzajú okolo, a počúvala, o čom sa rozprávajú.

„Nemám z tohto lesa dobrý pocit,“ namrzene zamrmľal starší z lovcov. „Tvory, ktoré žijú v lese jednorožca, sa

časom naučia trochu vlastnej mágie, najmä umeniu stať sa neviditeľnými. Tu žiadnu zver neulovíme.“

„Jednorožce sú dávno preč,“ odvetil druhý muž. „Ak vôbec niekedy existovali. Tento les je ako každý iný.“

„Tak prečo tu nikdy nepadá lístie ani nesneží? Hovorím ti, na svete zostal jeden jednorožec – želám tomu osamelému starému tvorovi veľa šťastia –, a kým bude žiť v tomto lese, žiadny lovec si odtiaľto na sedle neodnesie ani sýkorku. Len pokračujme a uvidíš. Viem, čo jednorožce dokážu.“

„Akurát tak z kníh,“ zachechtal sa druhý. „Z kníh, rozprávok a piesní. Za vlády posledných troch kráľov v tejto krajine nikto jednorožca nevidel, ani inde na svete. Nevieš o nich o nič viac než ja, pretože som čítal tie isté knihy, počul tie isté príbehy a rovnako ako ty som nikdy žiadneho nezazrel.“

Prvý lovec sa odmlčal, druhý si mrzuto popisoval. Po chvíli prvý prehovoril: „Moja prastará mama raz videla jednorožca. Keď som bol malý, často mi o tom rozprávala.“

„Ale ba! A lapila ho zlatou uzdou?“

„Nie. Žiadnu nemala. Nepotrebuješ zlatú uzdu, aby si chytil jednorožca. Je to povera. Stačí, ak máš čisté srdce.“

„Hej, hej.“ Mladší lovec sa uškrnul. „Takže tvoja prastará jazdila na jednorožcovi? Na chrbte bez sedla ako lesné víly na počiatku sveta?“

„Prastará mama sa bála veľkých zvierat,“ odvetil prvý lovec. „Nejazdila na ňom, len nepohnuto sedela v tráve, jednorožec spočinul hlavou v jej lone a zaspal. Zostala tak, kým sa neprebudil.“

„Ako vyzeral? Plínius opisuje jednorožca ako divokého tvora s telom podobným koňovi, s hlavou jeleňa, nohami

slona, medvedím chvostom, hlbokým, zvučným hlasom a čiernym rohom dlhým dva lakte. A Číňania...“

„Prastará mama povedala len toľko, že jednorozec príjemne voňal. Neznášala pachy zvierat, ani len mačacie a kravské, nieto divokých tvorov. Lenže vôňa jednorozca sa jej páčila. Raz, keď mi o ňom rozprávala, sa rozplakala. Ale je pravda, že už bola veľmi stará a plakala pri všetkom, čo jej pripomínalo mladosť.“

„Obráťme kone a poďme loviť niekam inam,“ prerušil ho odrazu druhý lovec. Jednorozka zľahka vkročila do húštiny, keď otočili kone, a na chodník sa vrátila, až keď boli hodný kus cesty pred ňou. Muži cválali mlčky, až kým sa nepriblížili k okraju lesa, keď sa druhý lovec šeptom opýtal: „Čo myslíš, prečo odišli? Ak vôbec existovali.“

„Ktovie? Časy sa menia. Myslíš, že táto doba praje jednorozcom?“

„Nie, ale zaujímalo by ma, či ľudia v minulosti považovali svoju dobu za prajnú pre jednorozce. Zrazu sa mi zdá, že keď som tie príbehy počúval... Ale bol som ospalý od vína alebo som myslel na niečo celkom iné. Čo už teraz. Ak sa poponáhľame, zostane nám ešte dosť svetla na lov. Poďme!“

Vyrazili z lesa, popchli kone do cvalu a uháňali preč. Ale skôr než zmizli z dohľadu, prvý lovec sa obzrel cez plece a zavolať, akoby v tieni videl stáť jednorozca: „Zostaň, kde si, úbohé zviera! Tento svet nie je pre teba. Zostaň vo svojom lese, staraj sa, aby tvoje stromy boli večne zelené a tvoji priatelia dlho žili. Vyhýbaj sa mladým dievčatám, aj tak sa z nich nakoniec stanú hlúpe staré ženy. Veľa šťastia!“

Jednorožka nepohnuto stála na okraji lesa a nahlas povedala: „Som jediný jednorožec na svete.“ Po sto rokoch to boli prvé slová, ktoré vyslovila, dokonca aj sama pre seba.

To nie je možné, pomyslela si. Nikdy jej neprekážalo, že je sama, že nikdy nestretla žiadneho jednorožca, lebo vedela, že na svete je viac takých ako ona, a toto poznanie jednorožcovi ako spoločnosť celkom stačí. „Keby všetci zahynuli, vedela by som o tom. Sama by som tu už nebola. Nemohlo sa im stať nič, čo sa nestalo mne.“

Vlastný hlas ju desil, nútil ju vziať nohy na plecia. Bežala po tmavých cestičkách svojho lesa, rýchla a žiarivá, prechádzala po čistinkách s neznositeľne trblietavou trávou a mäkkými tieňmi, uvedomovala si všetko okolo seba, od bylín, ktoré sa jej obtierali o členky, až po rýchle mihotanie modrých a strieborných odbleskov lístia, keď ho dvíhal vietor. „Ach, toto miesto nikdy neopustím, nikdy, ani keby som naozaj bola jediný jednorožec na svete! Viem, ako tu žiť. Viem, ako tu všetko vonia a chutí. Veď čo iné by som hľadala vo svete, ak nie opäť toto?“

Spomalila, zostala nehybne stáť, započúvala sa do krákania vrán a hádky veвериčiek v korune stromu a v duchu uvažovala: Čo ak odišli všetci spolu ďaleko odtiaľto? Čo ak sa ukrývajú a čakajú tam na mňa?

Od toho momentu prvej pochybnosti nemala pokoj. Od chvíle, keď jej prvýkrát zišlo na um, že by mohla odísť zo svojho lesa, nedokázala postáť na jednom mieste bez túžby byť niekde inde. Nepokojná a nešťastná klusala sem a tam okolo svojho jazierka. Jednorožce nie sú stvorené na to, aby sa rozhodovali. Hovorila si nie a potom áno, a zasa nie, vo